

Sara Helms

– den ottende modtager af Rink-medaljen

Møde nr. 601 i det Grønlandske Selskab

Den 12. oktober 1994 afholdt Det grønlandske Selskab sit møde nr.601, hvor man fejrede Ammassaliks 100 års jubilæum.

Selskabets formand Helge Schultz-Lorentzen bød velkommen og kunne fortælle, at man altid har haft en særlig tilknytning til de mænd, der var hovedpersoner i Ammassaliks grundlæggelse, 11 år før Selskabets stiftelse. Således blev Gustav Holm i 1923 Selskabets første æresmedlem, og Johan Pedersen, Ammassaliks første bestyrer, blev æresmedlem i 1952. Og endelig var Østgrønlands inspektør gennem flere generationer, Ejnar Mikkelsen, i en årrække Selskabets formand og senere æresformand.

Ved mødet fortalte museumsinspektør ved Nationalmuseet Jørgen Meldgaard om Gustav Holms konebådsekspedition og Ammassaliks grundlæggelse. Aftenens foredragsholder har i mere end 40 år beskæftiget sig med Grønlands forhistorie og nyere kulturhistorie, og han har været en af hovedpersonerne i det dansk-grønlandske museumssamarbejde, hvor man bl.a. fra Nationalmuseet i København til Grønlands Nationalmuseum har overført en del af den meget store samling etnografika, som Gustav Holm indsamlede.

Sara Helms på talerstolen den 12. oktober 1994.
Foto: Hans Kapel.

Rink-medaljen

Rink-medaljen blev indstiftet i 1960, og den blev udført af billedhuggeren Claes Lorenzen og Jens Rosing. Den kan tildeles personer, der – som Hinrik Rink – har bidraget væsentligt til forskningen i Grønland eller har udført et påskønnelsesværdigt arbejde

til gavn for Grønland og det grønlandske samfund.

Den første der modtog medaljen var Ejnar Mikkelsen 1960, derefter fulgte Lauge Koch 1961, Eigil Knuth 1967, Frederik Nielsen 1972, Helge Larsen 1980, Christian Berthelsen 1986 og Jens Rosing 1990.

Som Det grønlandske Selskabs påskønnelse af det store arbejde, hun i tidens løb har udført til gavn for befolkningen i Ammassalik blev Rink-medaljen nu tildelt læge og eskimolog Sara Helms.

I sin tale til Sara Helms sagde Selskabets næstformand Mads Lidegaard følgende:

Da vi i Det grønlandske Selskab overvejede, hvordan vi kunne fejre 100-året for grundlæggelsen af kolonien Ammassalik, fandt vi det naturligt ved den lejlighed at tildele Rink-medaljen til en person, der havde tilknytning til Østgrønland og havde haft det i mere end halvdelen af de 100 år.

Vi valgte ikke en videnskabsmand med en stor produktion bag sig. Ej heller en berømt kunstner, politiker eller kulturpersonlighed. Men vi valgte en person, som har formået at vinde østgrønlandernes hjerter, en person, som alle ældre omkring Ammassalik kender og som alle yngre har hørt om.

Ved Sara Helms nylige guldbryllup i det vestjyske sagde en af talerne, at det for østgrønlanderne blev »helg«, når de så Sara. Det er et stærkt ord, men nok ikke *for* stærkt, og det kunne være motivation nok for vores valg.

Det hele begyndte i en jysk præstegård for 70 år siden, da den lille Sara Tønnesen var i konfirmationsalderen. En ung grønlandsk pige, Salanguaq Siegstad, skulle giftes med den grønlandske præst Otto Rosing, og for at hun kunne lære noget om en præstekones forpligtelser, fik man hende anbragt i en dansk præstegård, som altså var Saras barn-domshjem.

I Grønland er der jo et særligt forhold mellem personer, der bærer samme navn, og det opstod der også mellem de to Saraer. Salanguaq sagde til den lille Sara, at når hun blev ældre, skulle hun komme til Grønland og undervise Rosing-familiens børn, og det syntes den lille teenager jo lød meget spændende.

Så gik årene. Salanguaq stiftede familie med sin Otto og fik en børneflokk, mens Sara blev student og studerede latin og græsk på Københavns Universitet. Da hun var godt henne i studierne, mødte Salanguaq pludselig op i hendes hybel og fortalte, at hun og hendes mand og børn var i byen på vej til Ammassalik, hvor de skulle være præstefolk, – og hun ville da minde Sara om deres aftale. Og Sara slog til. I 1934 rejste hun til Ammassalik som huslærer for præstebørnene, og hun blev der et år.

Det blev et meget spændende år, for Sara var indstillet på at lære alt om det folk, hun var dumpet ned i, på den korte tid, hun havde. Hun kastede sig ud i lange slæderejser til bygderne, hvor hun i tørvemurshusene sov på briksen mellem de andre, prøvede at lære sproget, at ro i kajak, ja endda at lære kajakvendingens svære kunst.

Hun førte dagbog det år, og afsnit af den er trykt i det Ammassalik-nummer tidskriftet Grønland har udsendt i år. Dagbogen viser, hvordan den unge eventyreske allerede da havde to grundprincipper i sit forhold til østgrønlanderne: Hun forstod, at hun kunne lære mindst lige så meget af dem, som de af hende, – og hun forsøgte i alle forhold at forstå baggrunden for deres skikke, selvom de set med danske øjne kunne være nok så barbariske og urimelige.

Det var ikke uden problemer for familien Rosing at holde styr på det viltre pigebarn, som de jo havde ansvaret for. Men der var én, der forstod hende, og det var en af hendes elever, Jens. Når familien iklædt stiveste

puds begav sig til søndagsgudstjenesten, kunne Jens og Sara hurtigt blive enige om, at det var meget sjovere at gå en tur i fjeldet, hvad de så gjorde. Og det var selvfølgelig ikke altid lige velset.

1935 var jobbet forbi, og Sara skulle hjem for at fuldføre sine studier, men netop den vinter ramtes Ammassalik af en influenza-epidemi. Den kostede en tiendedel af befolkningen livet og efterlod en stor mængde forældreløse børn. En dag i foråret 1936, da Sara sad med sine bøger på kvinderegensen, mødte Miki, inspektøren for Østgrønland, Ejnar Mikkelsen, pludselig op, og han meddelte Sara, at hun måtte tage op til Ammassalik og organisere et hjem og en tilværelse for alle disse børn. Sara henviste til, at hun jo skulle færdiggøre sine studier, men Miki svarede, at hun måtte klare det på de måneder der var tilbage før sommerskibet afgik, – og det gjorde hun så og rejste op i august måned.

Her begyndte så et nyt kapitel af Saras østgrønlandske saga. Sammen med den legendariske sygeplejerske Signe West og jordmoderen Sofie, der var eneste ansatte i sundhedsvæsenet, fik hun skabt et hjem for en storgruppe af de forældreløse børn, og hun forestod arbejdet i to år. Grundprincippet for arbejdet var hele tiden, at børnene skulle lære at leve af landet, drengene som fangere og pigerne som fangerkoner, – en normal østgrønlandsk voksertilværelse.

50 år senere skrev Sara en afhandling om disse børn og om østgrønlændernes holdning til dem, og dens hovedkonklusion er, at det i forbløffende grad lykkedes at integrere disse børn i samfundet, i høj grad i kraft af befolkningens egen indstilling og indsats.

For børnene blev Sara naturligt en slags mor, og det var hårdt for både dem og hende, da hun efter to år igen rejste til Danmark, denne gang for at påbegynde lægestu-

diet. Hun erkendte nemlig, at Ammassalik havde brug for en læge, og at hun med denne uddannelse kunne gøre meget mere for befolkningen.

Hun læste medicin under krigen og traf under studiet sin mand Peder Helms, men da hun efter krigen mødte frem med sin eksamen og søgte en opslået lægestilling i Ammassalik, fik hun at vide, at man ikke ville ansætte en kvinde. Så søgte hendes mand, der også var læge, stillingen. De rejste op sammen og arbejdede selvfølgelig også sammen, og endnu engang kom Sara tæt ind på livet af sine østgrønlændere.

Senere rejste familien til Nuuk på vestkysten som læger, før de omsider vendte tilbage til Danmark, hvor Sara etablerede en praksis i Horsens.

Pensionsalderen nåede også hende, og hun tog nu fat på sit tredje universitetsstudium, eskimologi, som hun gennemførte i en alder af 78 år. Det var som led i det studium, hun lavede den før nævnte afhandling om østgrønlændernes traditioner omkring uforsørgede børn. Forinden havde hun dog endnu engang været et halvt år i Ammassalik som vikarierende læge i 1980. Hun var da omkring 70 år, men med sin mand kastede hun sig ud i arbejdet og kom på den måde til også at kende det moderne Ammassalik og den nye generation. Da var der gået næsten 50 år, siden Sara første gang kom til østkysten.

I alle disse år har østgrønlænderne haft deres store plads i hendes hjerte, og hun i deres. I mange perioder har deres skæbne været knyttet sammen.

For Det grønlandske Selskab er det en glæde at tildele dig Rink-medaljen som en anerkendelse af det, du har gjort for disse dine hjertebørn.

Det Grønlandske Selskab og tidsskriftet Grønland ønsker hermed Sara Helms hjertelig til lykke.